

EĞİTİMDE NİTELİK SORUNU

Araş. Gör. Oğuz GÜRBÜZTÜRK*

Bu incelemede, öncelikle niteliğin kavramsal yapısı açıklanmakta ve bunu, eğitimde niteliğin anlamı ve önemine ilişkin görüşler izlemektedir.

I. SORUN

Toplumsal yaşam düzeninin kurulması, bu düzenin sürdürülmesi ve ortaya çıkan gelişmeler ışığında, kurulan düzene yeni bir yön verilmesi yolunda çeşitli sistemler-eğitim sistemi, ekonomik sistem, tarımsal sistem vb. - ile, sistemleri oluşturan alt sistemlerin önemli bir rolü bulunmaktadır. Bu sistemlerin başarıya ulaşması, diğer bir deyişle istenilen ürünün elde edilebilmesi için, sistemde bazı koşulların var olması gerekmektedir. Sistemi, girdi-süreç-çıkış bağlamında düşündüğümüz zaman, hammaddenin özellikleri, süreç boyutunda yapılan etkinliklerin özelliği ve ürünün sahip olduğu özellikler, ilgili sistemin nitelikleri olarak adlandırılır.

Nitelik, Latince "Qualitas" ve "Qualis" kelimelerinden gelmektedir. Anlamı itibariyle, "oluş tarzı, karakteristik, kalite" olarak kullanılmaktadır. Öte yandan, bir şeyin iyi ya da kötü olma özelliği de nitelik olarak kabul edilmektedir.

Bir başka kaynağa (T.D.K. Türkçe Sözlük) göre ise, nitelik, "bir şeyin nasıl olduğunu belirten, onu başka şeylerden ayıran özellik" olarak açıklanmaktadır. "Li" ve "siz" ekleriyle kullanılması, niteliğe pozitif ve negatif anlamlar yüklemektedir. Örneğin, nitelikli bir ödev denildiği zaman, ödevin özelliklerinin iyi veya üstün olmasından sözedilmektedir. Nitelik, "var" ya da "yok" demekten çok, kötüden-mükemmele, düşüktен-yükseğe doğru bir dereceyi ifade etmektedir. Bir şeyin niteliği, onun tanımlanması ile ilgili özelliklerine bağlı bulunmaktadır. Nitelikli denildiğinde, bu özellikler arasında önemli ve değerli olanlar söz konusudur.

* Eğitim Programları ve Öğretim Bölümü, Program Geliştirme Anabilim dah.

Bu değerlilik ve önemliliğe, çeşitli iç veya dış etkenler etki yapmaktadır. Bu etkenlerin özelliği de, niteliğin oluşup oluşmamasında temel bir yer tutmaktadır.

Niteliğin ana çerçevesini bu şekilde kısaca çizdikten sonra, eğitimde nitelik ya da nitelikli eğitim üzerinde durulacaktır.

Ülkemizde, Kurtuluş Savaşına paralel olarak sürdürülen eğitim çabaları, 29 Ekim 1923 yılında Cumhuriyetimizin ilanını takiben, modern devlet mekanizmasını çalıştıracak kuşakları eğitmek için teşkilatlanma ve yasama faaliyetlerine yöneltilmiş, diğer yandan da, eğitim hizmetlerini her bireye yaygınlaştırmak üzere, yurt çapında bir eğitim seferberliği başlatılmıştır. Modern Türkiye Cumhuriyeti'nin devlet çarkını çalıştıracak insangücünün eğitimi, kuşkusuz yeni yaklaşımlar, farklı bir zihniyet, bilimsel tutum gerektirmiştir ki, çabaların bu yönü, yani çağdaş bir insan yetiştirme yönü, eğitimin niteliği ile ilgili olmuştur. Diğer taraftan, eğitim gören nüfusun yurt sathında artması ise, eğitimin nicelik boyutunu oluşturmuştur.

Başlangıçtan itibaren Türk Milli Eğitimi, eğitimin her iki boyutu üzerinde de durmuş; zaman zaman sayısal sorunlarda ve çoğu hallerde de nitelik konuları üzerinde yoğunlaşmıştır. 1923 yılından itibaren Maarif Kongrelerinde, Heyet-i İlmiye Toplantılarında ve 1939 yılından itibaren Milli Eğitim Şuralarında, daha çok eğitimin niteliği üzerinde durulmuş ve nicelik sorunlarına ilişkin ilke kararları alınmıştır. Geçen 67 yıl içerisinde, özellikle nicelik sorunlarının büyük ölçüde çözümlendiği söylenebilir. Zira, bu çok kısa süre içinde ilkokullarda okullaşma oranı % 100'e yaklaşmış ve 1928 yılından bu yana Türk Milleti, okur-yazarlık mücadelesinden başarılı çıkmıştır.

Daha çok sayıda çocuğa ve gence, daha fazla sayıda okul, öğretmen ders kitabı vb. olanakların sağlanması sürerken, hızla artan nüfusun gelecekte ihtiyaç duyacağı eğitim olanaklarının Devlet Planlama Teşkilatı projeksiyonlarına yansımaları doğaldır. Ancak, değişen ve gelişen bilim ve teknoloji, çocukların ve gençlerin eğitim ihtiyaçlarını da etkilemektedir. Kuşkusuz okul, öğrencinin öğrenme ihtiyacını görmezlikten gelemmez. Zira, okulun toplumda varoluş nedeni, çocuklara ve gençlere, planlı programlı eğitim sağlamaktır ve kitle iletişim araçlarının özellikle yayınların etkin olduğu bir ortamda, eğitimin, öğrenciye öğrenme yansantılarını seçme ve bir bakıma öğrenmeyi öğretme gibi bir sorumluluğu ortaya çıkmaktadır. Diğer bir ifadeyle, milli eğitimin, çocuğa ve gence, modern toplumda her türlü etkileşim ve sorunla başedebilme bilgi ve

becerisini kazandırması beklenmektedir. Bu ise, ancak gerçek öğrenmeye dayalı, çocuğun kişiliğini etkileyen nitelikli bir eğitim vermekle mümkündür. Bu, günümüzün alışılmış ve bellemeye dayalı öğretim anlayışından vazgeçip, nitelikli bir eğitime dönmeyi gerektirmektedir. Nitekim, Milli Eğitim Bakanı'nın 31 Mart 1989 tarihinde Bakanlık görevine başlaması dolayısıyla yayınladığı "Göreve Başlama Mesajı'nda" eğitim alanında çeşitli problemleri vurgularken dile getirdiği noktalardan bazıları şöyledir:

(i) Dersane, laboratuvar, kütüphane, atelye ve benzeri tesisler ile öğretim araç-gereçlerindeki yetersizlik ve eksiklikler, *eğitimin kalitesini* olumsuz yönde etkilemektedir.

(ii) Bazı okullarımızda görülen kalabalık sınıflar ve ikili öğretim, *eğitimin kalitesini* düşürmektedir.

(iii) Eğitim sistemimizin gerektirdiği *nitelikli öğretmen* ve uzman personelin temininde, yetiştirilmesinde ve istihdamında ciddi zorluklar vardır.

(iv) Eğitim personelinin *niteliğini yükseltebilmek* amacıyla yapılacak hizmet-içi eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi ve yürütülmesinde üniversitelerimizle işbirliği yapılacaktır.

Ancak yukarıdaki ifadelerde de görüldüğü gibi, nitelikle ilgili olarak ortaya konulan yargılar genel, ve yuvarlak olup, aksiyonun ne olacağını somut olarak göstermemektedir. Aynı şekilde, eğitimde nitelik ya da nitelikli eğitimin ne olduğunu, öğretmenler başka, yöneticiler başka, kısacası toplumun her kesiminden insan farklı açılardan ele almaktadır.

Ülkemiz eğitim sisteminde de, öğretmen-öğrenci-okul gibi değişkenlerin, özellikle Cumhuriyet'in ilanından bu yana sayısal yönden artış gösterdiği; buna karşılık, niteliği artırmada sürekliliğin sağlanamadığı, hatta bir kısım değerlendirmelere göre, nitelik kaybının olduğu görülmektedir. Örneğin, planlı dönemde, özellikle son dört plan döneminde sayısal gelişmenin, hedeflere tam olarak ulaşmasa da, devam ettiği; ancak nitelik artırımında önemli bir başarı kazanılmadığı görülmektedir. Bunun nedeninin, nitelik artırımında gösterilen çabaların etkili ve verimli olamadığından ya da niteliği sağlamada somut çözümlerin yürürlüğe konamamasından kaynaklandığı düşünülebilir. Çünkü, eğitimde etkililik ve verimlilik, nitelikle çok yakından ilgilidir. Nitelik konusu da, etkililik ve verimlilik ilkeleri ile birlikte, bireysel farklılıkların temelinde yatan ve okulda öğrenme ve başarı değişkenleri ile ve kendi aralarında etkile-

şim içinde olan faktörlerle ilgili olup, bu faktörler, öğrencinin ve ailesinin özelliklerini, okulun özelliklerini ve bunların ilişkilerini içermektedir.

Bu incelemede ise, daha çok örgün eğitimde nitelik üzerinde durulacaktır. Zira, bugün eğitimin niteliksel yönü pekçok şeyi içermek durumundadır. Bu doğrultuda, kime öğretilecek? nasıl öğretilecek? öğrenciler nasıl öğrenir? şeklinde, eğitim sürecinin etkililiği, sürecin nasıl işletileceği ve değişen koşullara göre uyum ve yenileşmenin nasıl sağlanacağı, ayrı ayrı belirlenmesine gerek vardır.

Eğitimde niteliği sağlama yolundaki hizmetleri, insan unsuru yerine getireceği için, bu çalışmada, eğitim sistemimizde niteliği gerçekleştirme sorumluluğu taşıyan bireylerin, eğitimde nitelik ya da nitelikli eğitimin ne olduğu üzerindeki görüşleri işlenecek ve böylece, ilgililerin yuvarlak olarak kullandıkları bu sözeüğün analizi yapılacaktır.

Eğitimde nitelik gibi, oldukça kapsamlı ve her ilgilide farklı kavramlar çağrıştıran dağınık bir alanda veri toplama işini, güdümlü bir araca bağlamanın sakıncalı olduğu düşünülmüştür. Bu nedenle, eğitim bilimleri ile doğrudan doğruya ilgili A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi'nin 20 Öğretim Elemanına 20 Ocak - 15 Şubat 1990 tarihleri arasında görüşmeli anket uygulanmış ve görüşmeler olduğu gibi saptanmıştır. Bunun, görüşme metinlerinin analizi izlemiştir. Aşağıda bu analizler sonucunda elde edilen ve kategorileştirilmeye çalışılan veriler yer almaktadır. İlginç görülen verilerden, olduğu gibi alıntılar yapılmıştır.

Görüşlerine başvurulan öğretim elemanlarının, eğitim bilimlerinin çeşitli alanlarına göre dağılımlarına dikkat edilmiştir.

Dağılım aşağıdadır:

- Eğitim Programları ve Öğretim (EPÖ) Bölümünden 6,
- Eğitimde Psikolojik Hizmetler (EPH) Bölümünden 7,
- Eğitim Yönetimi ve Planlaması (EYP) Bölümünden 5,
- Halk Eğitimi (HE) Bölümünden 2 olmak üzere toplam 20 Öğretim Elemanının eğitimde nitelik ile ilgili görüşleri inceleme kapsamına alınmıştır.

II. EĞİTİMDE NİTELİK KAVRAMININ ANALİZİ

Bu kesimde, genellikle global anlamda kullanılan "nitelikli eğitim" deyimini üzerinde ilgililerin yaptığı açıklamalar üzerinde durulacaktır. İlgililerle yapılan görüşmeler sonucunda alınan cevaplar, başlıca üç

kategoride toplanmıştır. Bu kategoriler, eğitimde nitelik kavramının tanımını, çeşitli ihtisas dallarına göre nitelikli bir eğitimin görünümü ve son olarak, eğitimde niteliği arttırmadaki önerilerden oluşmaktadır.

Burada bir noktayı açıklamakta yarar görülmektedir: Görüşleri alınan kişi sayısı 20 olmasına rağmen, analiz sonucu ortaya çıkan kategorilerin yirmiden fazla olmasının nedeni, aynı soruya birden fazla kategoride cevap verilmesidir.

1. "Eğitimde nitelik" kavramı ne çağırıyor?

(i) Konu ile ilgili olarak danışılan deneklerden (4)'ü eğitimde niteliği, "bireyin ve toplumun ihtiyaçlarına cevap veren davranışların maksimum düzeyde geliştirilmesi" olarak görmektedir. Kuşkusuz, bu ifadenin birey ve toplum açısından geniş ölçüde açıklanması mümkündür. Nitekim, danışılan 4 eğitim bilimcisi, yukarıdaki ifadeyi şu noktalara değinerek açıklamış bulunmaktadır:

- Kaliteli eğitim, hem bireyin gelişim ihtiyacına, hem de toplumun ihtiyaçlarına cevap veren davranışları maksimum düzeyde değiştirmektir.

- Hem bireyin, hem de yakın çevresinin -ailesinin- ve içinde yaşadığı toplumun gelişmesine katkıda bulunmaktadır.

- Toplumla ters düşmeden, çevreyle uzlaşabilen, uyum içerisinde olan ve içinde yaşanan toplumun maddi ve manevi kültürüyle bütünleşebilen ve bunu yaparken kendi bireyselliğini de kaybetmeden oluşturulan davranış değişikliğidir.

- Toplumun ve bireyin gereksinimlerine cevap vermektir. Eğitimin, toplum ve o toplumu yaratan bireylerin gereksinimleri gözönüne alınarak düzenlenmesidir.

(ii) Danışılan deneklerden (6)'sı eğitimde niteliği, "sistemin tüm girdilerinin teker teker nitelikleri ve bu girdilerin amaca uygun olarak en iyi şekilde birleştirilmesi" şeklinde görmektedirler. Nitekim 6 eğitim bilimcisi bu ifadeyi şu noktalara değinerek açıklamış bulunmaktadır:

- Girdiler açısından ele alındığında eğitimde nitelikte, sistem-İçi değişkenler ve sistem-dışı değişkenler sözkonusudur. Sistem-İçi değişkenler, personel açısından, eğitim ortamı açısından, yasal dayanaklar açısından ele alınmaktadır. Personelin niteliğini önemli derecede etkileyen, almış olduğu eğitim düzeyidir. Çeşitli yıllarda uygulanan mektupla öğretim vb. etkinlikler, eğitimin niteliğini de düşürmektedir. Personel-

de niteliği etkileyen diğer bir faktör, kişilerin doyumunun sağlanmasıdır. Buna, kişiye işinde en verimli çalışacak şekilde mesleğini sevdirmek, ödüllendirmek, girmektedir. Eğitim ortamı açısından, araç-gereç, fiziki olanaklar, uygulanan yöntemlerin de nitelik sağlamada rolü bulunmaktadır. Yasal dayanaklar açısından, yeterli yasal dayanak olmadıkça, personel ile uygun eğitim ortamının birleştirilmesi rastlantısal olur. Sistem-dışı değişkenleri ise, öğrencinin ailesi, toplum gibi değişkenler oluşturmaktadır.

● Eğitimi, bir sistem çerçevesinde düşünürsek, içerisinde eğittiğimiz kişiler yani öğrenciler; eğitim programı; bu programı yürütecek düzeyde öğretim elemanları, araç-gereçler vardır. Tüm bunların nitelikli olması, eğitimin niteliği demektir. Ayrıca, öğrenci ve öğretmende de motivasyon olması gerekir. Öğrencide öğrenmeye karşı, öğretmende öğretime karşı motivasyon olacak. Bütün bunlar olursa eğitim nitelikli olur.

● Eğitime sistem yaklaşımı açısından bakıldığında, girdinin niteliği yani öğrencinin, öğretmenin, araç-gereç, donanım, yöntem ve tekniklerin niteliği eğitimde niteliğin boyutlarıdır.

● Nitelikli eğitim, eğitim sürecindeki tüm öğelerin istenen düzeye ulaşmasını gerektirir. Eğitimde nitelik, dolayısıyla sistem amaçlarının gerçekleşme düzeyi olarak görülmelidir. Örneğin, öğrenci sayısının uygun düzeyde tutulması, içeriğin birey ve toplum ihtiyacını karşılayacak şekilde saptanması, eğitim araçlarının çağdaştırılması, öğretim personelinin öğretmenlik formasyonu ve kültür düzeyi, sistemlere örnek olarak verilebilir.

● Eğitimde programların kalitesi önem taşır. Hedeflere götürücü içerik sözkonusudur. Bu programların öğretimi meselesinde, eğitim-öğretim süreçlerinde kalite sözkonusu, bu süreçte öğretmenin nitelikli olması sözkonusu, öğrenci sayısının uygun olması, değerlendirme süreçlerinde de bir nitelik sözkonusu olacaktır. Eğitim-öğretimin sağlıklı olmasını sağlayan bir yönetimin de olması şeklinde düşünülebilir.

● Eğitimde nitelik ya da nitelikli eğitimden söz edildiğinde, öncelikle öğretim süreçlerinin temel unsurları olan, öğretmenin, öğrencinin gerekli niteliklere sahip olması akla gelir. Bunun dışında, eğitimin amaçları, yöntemleri ve değerlendirme süreçleri üzerinde de durmayı gerektirir. Hatta, eğitim amacıyla kullanılan bina, araç-gereç vb. kaynakların sahip olduğu özellikler, eğitimde niteliğin göstergesi olarak kabul edilebilir.

(iii) Danışılan deneklerden (4)'ü eğitimde niteliği, "*bireylerin sahip oldukları kapasiteyi maksimum düzeyde geliştirebilmek*" olarak görmektelerdir. Nitekim 4 eğitim bilimcisi, bu ifadeyi şu noktalara değinerek açıklamışlardır:

- Her birey belli bir donanık kapasiteyle dünyaya gelir ve bunu doğrudan deneyimleriyle, sosyalizasyon dediğimiz birtakım etkilerle ve sistemli, planlı öğrenim yapılan eğitim süreci içinde değiştirir. Eğitimin kalitesi, bu kapasiteyi tam olarak geliştirebilmesine bağlıdır. Bunu geliştirirken kazandırılacak davranışların tanımında içsel koşullar kadar, toplumsal koşullar ve beklentiler yer alır, ama burada ihmal edilen husus, kişilerin yeteneklerinin geliştirilmesinde yatmaktadır. Bu yüzden, bireyleri tam kapasite ile çalışır duruma getirmek üzere yapılan eğitim niteliklidir.

- Bireyin gizilgüçlerini (potansiyelini) ortaya çıkarma, potansiyelinin elverdiği en üst düzeye kadar gelişme olanağı sağlama, yani kendini gerçekleştirmesini sağlamadır.

- Kişilere yetenekleri oranında gelişme olanağının sağlanmasıdır.

- Nitelikli eğitim, bireyin topluma sağlıklı bir uyum yapabilmesini, bireyde mevcut istidat ve yeteneklerin son sınıra kadar geliştirilmesini ve olumlu yönde davranış değişikliğini sağlayan eğitimdir.

(iv) Danışılan deneklerden (2)'si eğitimde niteliği, "*daha önceden saptanan milli eğitimin, okulun, dersin amaçlarını gerçekleştirmektir*" şeklinde düşünmektedirler. Nitekim bu 2 eğitim bilimcisi, yukarıdaki ifadeyi şu noktalara değinerek açıklamışlardır:

- Eğitimin hangi nitelikte olacağını milli eğitimin amaçları belirler. Bu amaçlara göre okulun amacı, buradan da derslerin amacı, niteliği belirtmektedir. Öğretmen veya eğitimci, öğrenciyi amaca ne kadar ulaştırmışsa, eğitim o kadar nitelikli olmuş demektir.

- Özellikle belirlenen amaçlara en kısa zamanda ve en gerçekçi biçimde ulaşan eğitim niteliklidir.

(v) Danışılan deneklerden (2)'si eğitimde niteliği, "*eğitsel, sosyal, ruhsal ve fiziksel açıdan olumlu davranışları dengeli bir biçimde değiştirmektir*" şeklinde düşünmektedirler. Bu 2 eğitim bilimcisi, bu ifadeyi aşağıdaki şekilde açıklamışlardır:

- Bireyin kişilik yapısı itibariyle sosyal, ruhsal, fiziksel ve zihinsel özellikleri bulunmaktadır. Nitelikli bir eğitim, bu dört özelliği topyekün olarak geliştirme durumundadır.

● Bireyin, sosyal açıdan ilişkilerini, davranışlarını mükemmelleştirebilme, fiziksel açıdan kendi bünyesini geliştirme, ruhsal bakımdan sağlıklı olmasını ve çevreye uyum yapmasını sağlama, eğitsel açıdan kendisine gerekli tüm bilgileri verme çabası olan eğitim niteliklidir.

(vi) Danışılan deneklerden (2)'si eğitimde niteliği, “*eğitimin demokratikleştirilmesi*” olarak düşünmektedirler. Bu 2 eğitim bilimcisi, ifadeyi şu noktalara değinerek açıklamışlardır:

● Nitelikli eğitim denilince, eğitimin demokratikleşmesini ve tüm insanların eğitim hakkı olduğu görüşünden hareketle eğitimin yaygınlaştırılmasını anlıyorum.

● Demokratik bir ortamda demokratik davranışlar kazandırabilen eğitim niteliklidir.

(vii) Danışılan 1 denek, “*toplumdaki pozisyonu ne olursa olsun, bireye, ailesinin, içinde yaşadığı toplumun ve daha genel düzeyde de insanlığın önemli ve seçkin bir üyesi olduğu bilincini veren, tüm uygulamalarını bu çerçevede yönlendirebilen eğitim niteliklidir*” şeklinde açıklamada bulunmuştur.

(viii) Danışılan 1 denek, “*bir görev ya da düzeyin gerektirdiği bilgi, becerileri kazandırma yanında, bunların uygulamaya aktarılabilmesini sağlayabilen eğitim niteliklidir*” şeklinde düşünmektedir. Buradan yola çıkılarak, öğrenciye, öğretmene nitelikli diyebilmemiz için, gerekli bilgi, becerileri kazanmış olmak yetmemekte, bunların uygulamaya aktarılabilmesi gerekmektedir.

(ix) Danışılan 1 denek eğitimde niteliği, “*öğrenmeyi, insan yaşamının vazgeçilmez bir parçası olarak benimsetme ve her türlü eğitim fırsatını elde etme bilinci yanında, öğrenme motivasyonunu sürekli yüksek tutma*” olarak düşünmektedir.

(x) Danışılan 1 denek, “*öğrenmeyi uygun eğitim ortamlarında (öğretmen-öğrenci oranı, eğitimi araçlarla destekleme vb.) gerçekleştirebilen eğitim niteliklidir*” şeklinde düşünmektedir.

(xi) Danışılan 1 denek eğitimde niteliği, “*bir mesleğin ya da disiplinin alanının gerektirdiği tüm davranışları asgari standartlar düzeyinde gerçekleştirmektir*” şeklinde açıklamaktadır. Mesela, bir meslek elemanının eğitimi, diyelim ki öğretmen eğitimini ele alırsak, öğretmen adayına neleri öğretmemiz gerekiyorsa, onun ihtiyaçlarını da belirleyip bunları karşılayacak düzeyde de eğer öğretim yapabiliyorsak, ben buna nitelikli eğitim diyorum.

(xii) Danışılan 1 denek eğitimde niteliği, “*sistemde çıktının yani mezun öğrencinin niteliğinin yüksek olmasına*” bağlıyor. Buna getirdiği açıklamada şunu vurgulamaktadır: “çünkü sistemin tek amacı, uygun bilgi, beceri ve tutumlarla donatılmış nitelikte ve nicelikte bireyin yetişmesini sağlamaktır.”

(xiii) Danışılan 1 denek te, bir açıklama getirmemiş, nitelik sorusuna nitelikte karşılık vererek, “*verilen eğitimin kalite düzeyidir*” şeklinde belirtmiştir.

2. Çeşitli İhtisas dallarına göre nitelikli bir eğitimin görünümü:

Bu başlık altında toplanan bilgiler, görüşlerine başvurulmuş eğitim bilimcilerinin bölümleri gözönünde bulundurularak verilmektedir.

(i) *EPÖ Bölümü* : Bu bölümden görüşme yapılan 6 kişinin ihtisas dalları açısından eğitimde niteliğe bakışları şöyle açıklanmaktadır:

- Öğretmen adaylarına ya da eğitimin çeşitli derinleşme alanlarında çalışacaklara mesleklerinin gerektirdiği tüm özellikleri kazandırma, bana göre ihtisas alanımızda nitelikli eğitimidir. Ancak, eğitimlerinde asgari standartlara ulaşamama, eğitimde niteliği büyük ölçüde etkilemektedir.

- Program geliştirme açısından bakıldığında nitelik, programların uygulamada tüm faktörlerin gözönünde tutularak sürekli şekilde geliştirilmesi, bunu yaparken de uygulamalı araştırma süreçlerine yer verilmesidir. Program geliştirmede tüm ilgililerin bir koordinasyon içinde çalışmasıyla öğrenci davranışlarında olumluya dönük değişmelerin yüksek olmasına çalışmak, eğitimin nitelikli olmasını sağlar.

- Nitelikli eğitim, milli eğitimin amaçlarını gerçekleştirmeye dönük çabaları içine alan eğitim programlarının geliştirilmesine bağlı olmaktadır. Milli eğitim teori ve politikası ile uygulama arasındaki köprüyü oluşturan programın etkinlikle gerçekleştirilmesi nitelikli eğitimi oluşturacaktır.

- Eğitimci olacak kişilerin, eğitim alanının gerektirdiği bilgi, beceri ve tutumları seviyeli bir biçimde kazanmış olması, alanımızdaki niteliğin bir göstergesidir. Bunun için de, özellikle yükseköğretim açısından bakıldığında, öğretim elemanlarının “eğitim” kökenli olması nitelik yönünden önemli bir noktadır.

- Güzel sanatlar alanında insan ruhunu ve kafasını geliştirecek, yaratıcılığını ortaya koyacak etkinliklerin olması, eğitimde niteliği sağ-

lar. Çünkü güzel sanatların tiyatro, roman, şiir gibi türleri var. Kişi bunları eleştirel açıdan tartışırsa, düşünme gücüne güç katar.

● Eğitimde bilgisayarlardan ve diğer araç-gereçlerden etkin olarak yararlanma yollarının bilinmemesi, eğitim teknolojisi açısından niteliği etkilemektedir. Ayrıca niteliği etkileyen en önemli faktörlerden ikisi, öğretmen eğitimi ve program geliştirmedir. Zira bilgisayar destekli eğitimin başarılı olabilmesi için, öğretmenlerin eğitimi, eğitim programları ile tutarlı ders yazılımlarının hazırlanması programların geliştirilmesi ve ders yazılımlarının güncelleştirilmesi, nitelik açısından önemlidir.

(ii) *EPH Bölümü* : Bu bölümden görüşme yapılan 7 kişinin ihtisas dalları açısından eğitimde niteliğe bakışları şöyle açıklanmaktadır:

● Eğitimde nitelik açısından, formel eğitimi düşününce *öğrenci-öğretmen*, informal eğitimde de *ana-bababa-çocuk ilişkileri* üzerinde dururuz. Bu ilişkilerde, çeşitli insanların yaşama biçimlerini empoze etmek yerine, bireyin değişme eğilimlerini anlamak, ona maksimum gelişme ortamını sağlamak şeklinde birtakım kurallar, öneriler geliştiriyoruz. Yani ihtisas dalımızda niteliği artırmak üzere, bununla uğraşyoruz.

● Bu alanda çalışan kimselerin nitelik yönünden birtakım özelliklere sahip olması gerekir. Özellikle sosyal ilişkilerde, insan ilişkilerinde duyarlı ve istekli olması gerekmekte, ayrıca ruhsal yönden sağlıklı olma gerekliliği vardır. Alanımız açısından niteliği önemli ölçüde etkileyen bir faktör de, programlarımızın alandan kopuk olmasıdır. Mezunumuz, hastanede psikolog olarak çalışıyor. Bölüm ya da kurum olarak, sağlık kuruluşlarıyla diyalog kurmuyoruz. Bu da bir yerde yaptığımız eğitimin nitelikli olmasını engelliyor.

● Yetenekleri açısından normal grubun dışında kalanları potansiyelleri gözönünde bulundurularak en üst noktaya ulaştıracak çabaları, nitelikli eğitim olarak görmekteyim.

● Rehberlik alanında eğitimin niteliği, hizmet götürülecek bireyin iyi tanınmasına; ilgi, istek ve yeteneklerinin belirlenmesine; bireyin içinde yaşadığı toplumu tanınmasına; belirlenen bu noktalarla ilgili toplanan bilgilerin bireye yansıtılmasına ve doğru seçimi yapmasında ona yardımcı olunmasına bağlı olmaktadır.

● Rehberlik açısından eğitimde niteliği sağlayıcı en önemli faktör, alanda çalışanların alana özgü kuramları, teknikleri bilen kişilerden oluşmasıdır.

● Alanda daha fazla branşlaşmanın olmasıyla ve uygulamaya dönük derslerin artmasıyla, psikolojik hizmetler alanında nitelikli bir eğitimin olacağını düşünüyorum.

● Psikolojik ölçme ve değerlendirme açısından eğitimde nitelik kavramına bakıldığında, her bireyin kendine özgü özelliklerini çeşitli yollarla ortaya çıkarıp, eğitim uygulamalarını buna göre yönlendirme önem kazanmaktadır. Örgün ve örgün olmayan eğitim uygulamalarını bu çerçevede yürüten eğitim niteliklidir.

(iii) *EYP Bölümü* : Bu bölümden görüşme yapılan 5 kişinin ihtisas dalları açısından eğitimde niteliğe bakışları şöyle açıklanmaktadır:

● Bir okul müdürünün, okulun ve dersin amaçlarının gerçekleştirilmesinde iyi bir ortam hazırlaması, öğretmenleri buna güdüleyebilmesi nitelikli bir eğitimi ifade eder. Okul müdürünün niteliğe katkısı, ortam hazırlama bakımındandır.

● Eğitim Yönetimi, kendine özgü ilkeleri, süreçleri olan bir alandır. Bu alanda yetişen bir bireyin yönetim biliminin kavram ve ilkelerini kazanmış olması ve bunları uygulamaya geçirmesi, alanda nitelikli bir eğitimin koşullarındandır. Niteliği düşüren iki önemli etkenden ilki, yönetimin eğitim sistemimizde halen bir bilim alanı olarak görülmemesi, ikincisi ise, alanda yetişen kimselerin sistemdeki aksaklıklar nedeniyle uygulamayı yeterince tanımamasıdır.

● Eğitimde nitelik açısından, eğitim araştırmalarının niteliğini belirtmek gerekir. Niteliğin göstergesi, eğitim araştırmaları yani çıkan üründür. Araştırma yöntembiliminin gereklerine uygun bir tez yapılmış mı, bunun ortaya konulması eğitimde niteliğin göstergesidir. Ayrıca, araştırma çabalarının, bilimin programlılığı içinde olup olmadığı da önemlidir. Çeşitli kimselerin aldıkları araştırma konuları, tek bir konunun alt parçaları olduğu takdirde, sonuçları birleştirmek daha kolay olmaktadır. Öte yandan, eğitimde nitelik, eğitim araştırmalarının kurama dönük olmasıdır. Yani bir kuramı destekler ya da onu test eder bir nitelikte olmasıdır. Böyle olduğu takdirde, genellenabilir olma özelliği de artacaktır.

● Bölümdeki diğer iki kişi alanları açısından eğitimde niteliği sistem yaklaşımı açısından ele almaktadır. Girdi-işlem ve çıktının niteliğinin eğitimde niteliği belirlediğine işaret etmektedirler. Tüm bunların niteliğinin yüksek olması, nitelikli bir eğitimi de beraberinde getirmektedir.

(iv) *HE Bölümü* : Bu bölümden görüşme yapılan 2 kişinin ihtisas dalları açısından eğitimde niteliğe bakışları şöyle açıklanmaktadır:

- Halk eğitiminde nitelikli bir eğitimin olması, öncelikle yetişkin eğitiminin nitelikli olmasına bağlıdır. Halkla ilişkilerin düzeyi ve grupla çalışma tekniklerinin bilinmesi de eğitimde niteliği ortaya koymaktadır. Halk Eğitim Merkezlerinde halk eğitimcisinin istihdam edilmemesi eğitimde niteliği etkilemektedir.

- Halk eğitimi açısından, örgün eğitimde geçirilen süreyi kısaltarak iş ve yaşam içinde öğrenme fırsatları sağlayan eğitimin; bireylere eğitim kurumlarının dört duvarı arasında eğitim hizmeti sunmaktan çok, buldukları ortamda (ev, iş, kışla vb.) öğrenme fırsatları sağlayan eğitimin; eğitimden yararlanacak olanları, eğitim sürecinin her düzeydeki uygulamasına katabilen eğitimin nitelikli olduğu söylenebilir.

3. Görüşlerine başvurulmuş kişilerin, eğitimde niteliğin sağlanması için getirdikleri öneriler:

Bu başlık altında toplanan bilgiler, benzer önerilerde bulunanların birleştirilmesiyle kategorik olarak verilmektedir.

- Görüşlerine başvurulmuş 12 denek, nitelikli bir eğitim için, öğrenci sayılarının sınıfta öğretmen-öğrenci etkileşimini sağlayacak düzeyde olmasını,

- 11 denek, öğretmenin alanında çok iyi eğitim görmüş olması gerektiğini,

- 7 denek, öğrenci sayısına göre öğretim ortamının araç-gereçlerle donatılmasını,

- 6 denek, program geliştirme süreçlerine yer verilmesini,

- 5 denek, geleneksel içerik ve yöntemlerden vazgeçilmesini,

- 4 denek, alandaki gelişmelerden ve uygulamalardan öğretmen ve yöneticileri haberdar etmek üzere hizmet-içi eğitime yer verilmesi gerektiğini,

- 3 denek, iyi bir eğitim politikasının oluşturulmasını,

- 2 denek, öğretmenin öğreteceği alanın öğretimiyle ilgili üst düzey davranışlara sahip olması gerektiğini,

- 2 denek, kullanılan araç-gereçlerin güncel olması gerektiğini,

- 2 denek, okul kitaplarının zenginleştirilmesi gerektiğini,

- 2 denek, çağdaş teknolojik gelişmelerin yakından izlenmesi ve uygulamada yararlanılması gerektiğini,

- 2 denek, gerekli niteliklere sahip öğretmenler ya da öğretim elemanlarının kurumlarda istihdam edilmesi gerektiğini,

- 2 denek, tüm eğitim uygulamalarını geliştirme çabalarında, teorisyenler ve uygulayıcıların işbirliğine dayalı ekip çalışmalarına önem verilmesi gerektiğini,

- 2 denek, araştırmaya önem verme yanında, öğrencilerin araştırmaya yönlendirilmesi gerektiğini, önermektedirler.

Bunların dışındaki öneriler ise şöyle sıralanmaktadır:

- Öğretmen eğitimi programları araştırmalar çerçevesinde yeniden düzenlenmelidir.

- Ders saatlerinin, o derste ki amaçları gerçekleştirebilecek saatte olması gerekir.

- Eğitim sistemimizle ilgili araştırma bulgularının dikkatle izlenmesi gerekmektedir.

- Öğretimde çeşitli yöntemlerin birarada kullanılması gereklidir.

- Öğretmen eğitimi programlarında, bilgisayar destekli öğretimden yararlanma konusunda teorik ve pratik çalışmalara yer verilmesi gerekir.

- Eğitimin amaçları gerçekçi bir şekilde belirlenmelidir.

- Teori ve uygulama arasında tutarlılık olmalıdır.

- Demokratik davranışlar kazandırma, hoşgörü bilincini yerleştirme, sistemin vazgeçilmez bir parçası olarak görülmelidir.

- Her düzeyde bilimsel araştırmalara gerekli maddi ve manevi destek sağlanmalıdır.

- Öğrenciler öğrenmeye karşı güdülenmelidir.

- Araştırma yöntembilimi açısından kişileri belli bir düzeye (araştırmanın temel kavramlarını bilecek) getirmek gerekir.

- Eğitim uygulamalarına yön veren tüm ilgililerin, bireysel farklılıkları kabul ederek, her bireye potansiyelinin elverdiği ölçüde ve özelliklerine uygun alanlarda gelişme fırsatları vermenin gerekliliğini kabul eden, bu çerçevede katkı sağlayan kişiler olarak eğitilmesi esas olmalıdır.

- Her kademedeki eğitim kurumları için öğretmenlerin eğitimine özel bir önem verilmelidir.
- Eğitimin ekonomik, politik, kültürel ve sosyal yönleri iyi analiz edilmelidir.
- Eğitim alanına ayrılan mali kaynaklar artırılmalıdır.
- Öğrencilerin çeşitli kişilik özelliklerini ortaya koyacak ölçme araçlarını geliştirme, dağıtma ve kullanım standardını ortaya koyma ve uygulamalara bu çerçevede yön veren, ulusal düzeyde kuruluşlar kurulmalıdır.
- Her düzeydeki eğitim kurumlarında öğrencilerin kendilerini tanımlarına yardımcı olan hizmet birimleri kurulmalıdır.
- Uygulamaya yönelik dersler gereğince artırılmalıdır.
- Ders dışı sosyal faaliyetlere gereğince yer verilmelidir.
- Öğrencilerin yapacağı uygulamalar etkinlikle denetlenmeli ve değerlendirilmelidir.
- Eğitimin bir süreç olarak ele alınması gerekir. Bu yüzden, eğitim çabalarında süreklilik sağlanmalıdır.
- Çalışma teknikleri konusunda öğrencilere gerekli beceri kazandırılmalı, bu yüzden bir şey öğretmeyi bırakıp, öncelikle nasıl öğreneceklerini öğretmemiz gerekir.
- Derslerin düzeninde, birbirine temel oluşturan dersler dağılımında hiyerarşik bir sıra izlemelidir.
- Programlarda, kurumun amaçları ile iş ve istihdam durumlarına göre düzenleme yapmak gerekir.

Yukarıda, yirmi öğretim elemanının eğitimde nitelikten ne anladığı yanında, bu kavramın, eğitimin çeşitli derinleşme alanları açısından yorumu ve nitelikli bir eğitim için öneriler üzerinde durulmuştur; aşağıda, bu görüş ve yorumların, eğitim teori ve uygulamaları için ne anlama geldiği üzerinde sentezlere yer verilecektir.

III. SONUÇLAR

Eğitim, bireyde davranış değiştirme süreci olduğundan, temelde insan unsuruyla ilişkilidir. Bireyin mevcut potansiyelini, istidat ve yeteneklerini son sınırına kadar geliştirme gibi bir fonksiyonu olduğundan, eğitimde tüm çabalar, insanı inceleyerek yürütülmektedir. İnsanoğlu-

nun ve sonuçta toplumun gelişmesi için, sosyal, kültürel, politik, ekonomik ve teknolojik faktörlerinde bu gelişmeyi destekleyici olması gerekir. Bu nedenle, eğitimle bireyin sahip olduğu istidat ve yetenekleri son sınırına kadar geliştirirken, çevresel faktörlerin de nitelik yönünden analizi gerekecektir. Eğitim, bireyin ve dolayısıyla toplumun gelişmesine katkıda bulunduğundan, bu fonksiyonunu yerine getirirken, bir yandan çevresel faktörlerden etkilenir, diğer yandan da bu faktörleri etkiler. Zira, toplumda sosyo-kültürel, politik, ekonomik yapının oluşmasında eğitimin payı da gözardı edilemez. Eğitim, sosyo-kültürel açıdan toplum dinamizmini canlı tutmak, böylelikle toplumun kurum ve kurallarını geliştirmek yönünden önemli bir fonksiyona sahiptir. Toplumun sahip olduğu bilgi birikiminin, kuşaktan kuşağa her geçen gün geliştirilerek aktarılması eğitim yoluyla sağlanmaktadır. Politik faktörler açısından bakıldığında da, eğitim-politika etkileşiminden söz etmek gerekir. Eğitim politikası, devlet politikasına paralel ve onun destekleyicisi olarak yürütülür. İnsanlarına eğitim hizmeti götüren devlet, öncelikle, bu hizmetin politikasını oluşturur. Eğitim çalışmaları, bu politikanın hem başlangıcı hem de sonucudur. Zira, iyi bir eğitim, sağlıklı bir politik düzeni; iyi bir politik düzen de sağlıklı bir eğitimi gerçekleştirebilir. Ekonomik faktörlerin eğitimle ilişkisi ise, insan kaynaklarının geliştirilmesi yönündedir. Bu, toplumdaki insanların bilgi ve becerilerini mümkün olduğunca geliştirmektir. Bunun için de, örgün eğitim dediğimiz, ilkokuldan başlayıp üniversiteyi de içine alan bir milli eğitim sistemi; sürekli eğitimi gerçekleştirmek üzere de hizmet-içi eğitim kurumları, oluşturulmuştur. İnsan kaynaklarını geliştirme, politik, ekonomik, sosyal, kültürel yönlerden anlam taşır. Politik açıdan insan kaynaklarının geliştirilmesi, demokrasi yönünden vatandaşlığa hazırlamayı; sosyo-kültürel açıdan, insanların daha uygar yaşamalarını; ekonomik açıdan ise, gerekli yatırımların yapılması ve karşılığının alınmasını, hedefler.

Eğitimde nitelik, tüm bu faktörlerle ilişkili olduğu için, niteliğin gerçekleşmesi, yukarıda sıralanan faktörlerin ayrı ayrı nitelikli olmasına bağlı olacaktır. Konuya, sistem olarak yaklaşıldığında, bir faktörün eksikliği, örneğin eğitimde ekonomik yapının niteliğinin devre dışı kalması, eğitimin niteliğini olumsuz olarak etkiler. Bu yüzden, eğitim, etkileşim halindeki faktörlerin ürünü olarak düşünüldüğünde, ekonomik, politik, sosyo-kültürel açılardan kalkınmış olan toplumlarda, birey-çevre etkileşiminin sonucu oluşan ürünün daha nitelikli olduğu söylenebilir. Buradan hareketle, kalkınmış ya da kalkınmakta olan toplumlarda eğitim, kalkınmanın yalnızca sonucu olmayıp, aynı zamanda, yaratıcısı olma gibi önemli bir fonksiyonu yerine getirmektedir.

Eğitim, kalkınmayı sağlama amacına hizmet ederken, kaynağını araştırmalardan almak durumundadır. Araştırmalar, bilinenden bilinmeyene gitmek ve bu yolla bilgi üretmek amacını taşır. Bilimsel araştırma, varolan sorunlara köklü çözümler getirme ve böylelikle bilgi üretimine ve uygulamaların gelişmesine katkıda bulunur. Temel araştırmaların bilgi üretme ya da bilgiyi yenileme yanı varken; uygulamalı araştırmaların, toplum yaşamında ortaya çıkan sorunları bilimsel yoldan çözümlenmesi yanısıra vardır. Eğitim de, temel ve uygulamalı araştırmalara yer veren ve bu araştırmaların bulgularından yararlanan bir bilim dalıdır. Bundan dolayı, eğitimde temel ve uygulamalı araştırmaların gelişmesi, eğitim süreçlerinde niteliğin gerçekleşmesini önemli oranda destekleyecektir.

Bu incelemede de görüldüğü gibi, eğitimin niteliği, en geniş kapsamı ile *eğitim programları ve programlara ilişkin canlı ve cansız değişkenlerin tümünün nitelikli olmasına*, yani sürekli geliştirilmesine bağlıdır. Niteliği sağlama yolunda "şunlar yapılacak", "şu yol izlenecek" gibi genel ifadelerden ve parçacı yaklaşımlardan çok, nitelik açısından aksayan yanların temel ve uygulamalı araştırmalara dayalı olarak net bir biçimde tanımlanması ve çözümlenmesi yerinde olacaktır. Unutmamak gerekir ki, eğitimde niteliği sağlamaktan uzaklaşma, eğitim sisteminin ve dolayısıyla toplumun gerilemesine yol açmaktadır.

KAYNAKÇA

- Fidan, Nurettin.** "Eğitimde Kalite", Eğitimde Kalite Sempozyumu, H.Ü. Eğitim Fakültesi ve Özel Yükseliş Koleji, Ankara: 11-12 Mayıs 1987.
- Paykoç, Fersun.** "Eğitimde Nitelik Sorunu ve Yabancı Dilde Öğretim Yapan Okullar Üzerine Bazı Gözlemler" Ankara: T.E.D. Eğitim ve Bilim Dergisi, Temmuz 1986, Cilt: 11 Sayı: 61, s. 25-29.
- Tan, Hasan.** "Türk Eğitiminde Kalite Sorunu", İstanbul: M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, Yıl: 1989, Sayı: 1, s. 129-139.
- T.D.K. Türkçe Sözlük.** (Genişletilmiş 7. Baskı), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1983.
- Vartı, Fatma.** *Eğitim Bilimine Giriş*, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fak. Yay. No: 159, Ankara: A.Ü. Basımevi, 1988.